

SEKSUALNO NASILJE, HRVATSKA – 2006.

Seksualno nasilje spada upravo u red najtežih, a najmanje prijavljivanih oblika nasilja protiv žena. Uz obiteljsko nasilje ulazi u dominantne oblike **rodno uvjetovanog nasilja**, odnosno onih vrsta nasilja u kojima je u velikoj većini slučajeva počinitelj muškarac, a većina žrtava su žene.

Seksualno nasilje se događa češće nego što većina ljudi smatra. Njegove posljedice su dalekosežnije no što je to većina osoba, uključujući i one koje su ga doživjele, spremna priznati, a njegova cijena, psihološka, zdravstvena i ekonomska, za samu osobu, njenu obitelj, ali i širu zajednicu i društvo nesaglediva je i ne ostavlja mogućnost prešutnog toleriranja.

Seksualno nasilje uočljivo je u širokom kontinuumu, od seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja, preko silovanja do trgovanja ženama u svrhe prisilne prostitucije i/ili pornografije¹.

«Osim ubojstva, silovanje je najozbiljnije nasilje nad tijelom osobe, jer oduzima žrtvi fizičku i emocionalnu autonomiju, slobodu i privatnost» (IACP; 1999.).

RASPROSTRANJENOST SEKSUALNOG NASILJA

Pitanje **rasprostranjenosti** seksualnog nasilja godinama je izvor međusobnih neslaganja i optužbi među različitim institucijama i nevladinim organizacijama koje se bave tim problemom. I dok cjelokupno područje nasilja protiv žena karakterizira postojanje iznimno visokih proporcija tamnih brojki, odnosno pojava da je broj slučajeva nasilja koji je zabilježen od policije vrlo mali u odnosu na stvaran broj slučajeva nasilja, za seksualno nasilje tamne su brojke najizraženije. Podaci brojnih svjetskih istraživanja pokazuju kako na jedan prijavljen slučaj silovanja dolazi između 15-20 neprijavljenih slučajeva, dok je za neke manje drastične oblike seksualnog nasilja proporcija brojki još veća.

¹ Kelly L. (1988). *Surviving Sexual Violence*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Podaci o rasprostranjenosti seksualnog nasilja dolaze iz tri glavna izvora: slučajevi koje je zabilježila policija, slučajevi do kojih se došlo u okvirima velikih kriminoloških istraživanja, te podaci do kojih se dolazi istraživanjima usmjerenima specifično na seksualno nasilje, a u kojima sudjeluju rodno osviješteni timovi, s jasnim uvidom u potencijalna kritična mjesta istraživanja s obzirom na fenomen koji se istražuje. Podaci dobiveni iz tih izvora se u pravilu značajno razlikuju, na način da policijske statistike bilježe najmanji broj slučajeva, dok fokusirana istraživanja bilježe najveći broj slučajeva.

Seksualno uznemiravanje/napastvovanje

U procjenjivanju prevalencije **seksualnog uznemiravanja/napastvovanja** nemamo novih, specifičnih podataka i istraživanja u 2006. godini, te se možemo osvrnuti na postojeće podatke.

Podaci o rasprostranjenosti seksualnog uznemiravanja na fakultetima pokazuju kako je 6% studentica doživjelo teže oblike (npr. direktna ucjena za ocjenu), a 35% je doživjelo lakše oblike seksualnog uznemiravanja, kao što su nekusne šale, neumjesni pogledi, seksualne primjedbe i aluzije².

Podaci o seksualnom uznemiravanju na radnom mjestu, prema istraživanju Poslovnog foruma, ukazuju kako je više od 17% ispitanica imalo takvo iskustvo barem jednom u karijeri. Prema podacima sindikata, problem je bio najizraženiji u tekstilnoj i kožnoj industriji, trgovini i ugostiteljskim objektima³.

Istraživanje o seksualnom uznemiravanju na radnom mjestu za osobe zaposlene na Filozofskom fakultetu, Sveučilišta u Zagrebu pokazuje kako je 40% žena više puta doživjelo pričanje viceva koji žene prikazuju isključivo kao seksualne objekte, 18% neželjeno dodirivanje, 12% otvoreno izražavanje seksualnih ponuda nekoj od kolegica, dok je 5% doživjelo bar jednom uvjetovanje da zadrže radno mjesto ili da napreduju kroz pružanje seksualnih usluga⁴.

Prema istraživanju Ženske sobe čak je 55% žena u Hrvatskoj doživjelo neželjene seksualne primjedbe i vulgarne ponude, a 43% neželjeno dodirivanje tijela. S obzirom na mjesto, takvi oblici nasilja su najčešće bili u javnim prostorima (kafići, autobusi i tramvaji, ulica i sl.).⁵

² Leinert-Novosel, S. i Štingl, A. (2001.). Ne znači ne – studija o spolnom uznemiravanju na hrvatskim sveučilištima i primjeri prevencije problema na evropskim i američkim sveučilištima. Zagreb: Demokratska inicijativa mladih.

³ Ured za demokraciju, ljudska prava i rad (2005.). Izvještaj o poštovanju ljudskih prava u Hrvatskoj za 2004. godinu, http://zagreb.usembassy.gov/policy/global/human_rights/2004.htm

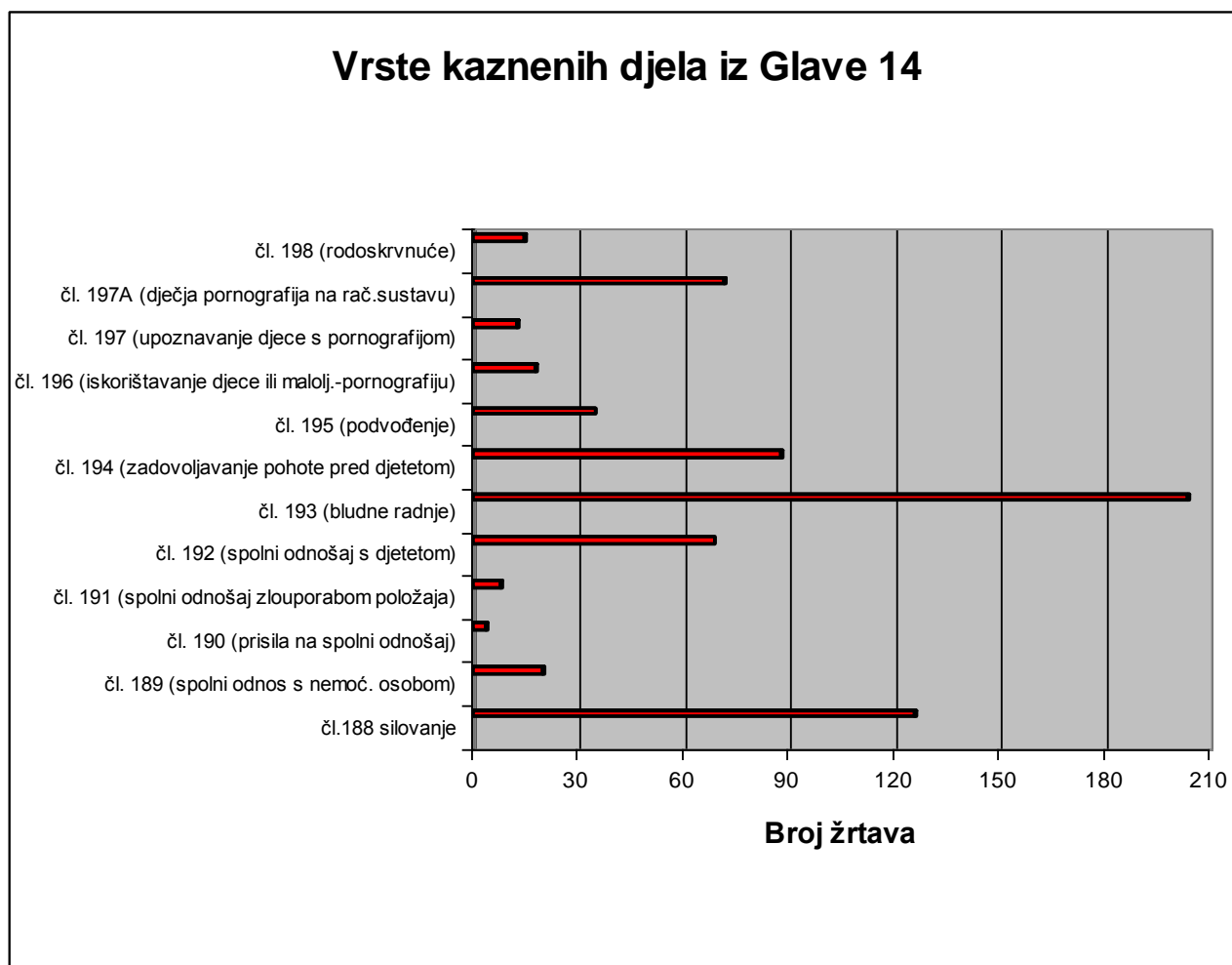
⁴ Roemer, Z. J., Tadinac Babić, M. i Štulhofer, A. (2002.). Seksualno uznemiravanje i zlostavljanje na Filozofskom fakultetu sveučilišta u Zagrebu - Istraživački izvještaj

⁵ Mamula, M. (ur.) (2006.). Stanje seksualnih prava žena, Ženska soba

Silovanje ili pokušaja silovanja

Što se tiče rasprostranjenosti težih oblika seksualnog nasilja koji su kažnjivi prema Kaznenom zakonu Republike Hrvatske, službeni podaci MUP-a za 2006. godinu⁶ pokazuju kako su bila prijavljena ukupno **672 kaznena djela** protiv spolne slobode i ćudoređa (Glava 14. Kaznenog zakona RH), odnosno 3.5% više nego u 2005. godini. Iz grafikona br. 1. vidimo da su prema vrstama kaznenih djela najzastupljenije bludne radnje (ćl. 193.) sa 204 ųrtve i silovanje (ćl. 188.) sa 126 ųrtava.

Grafikon br.1.

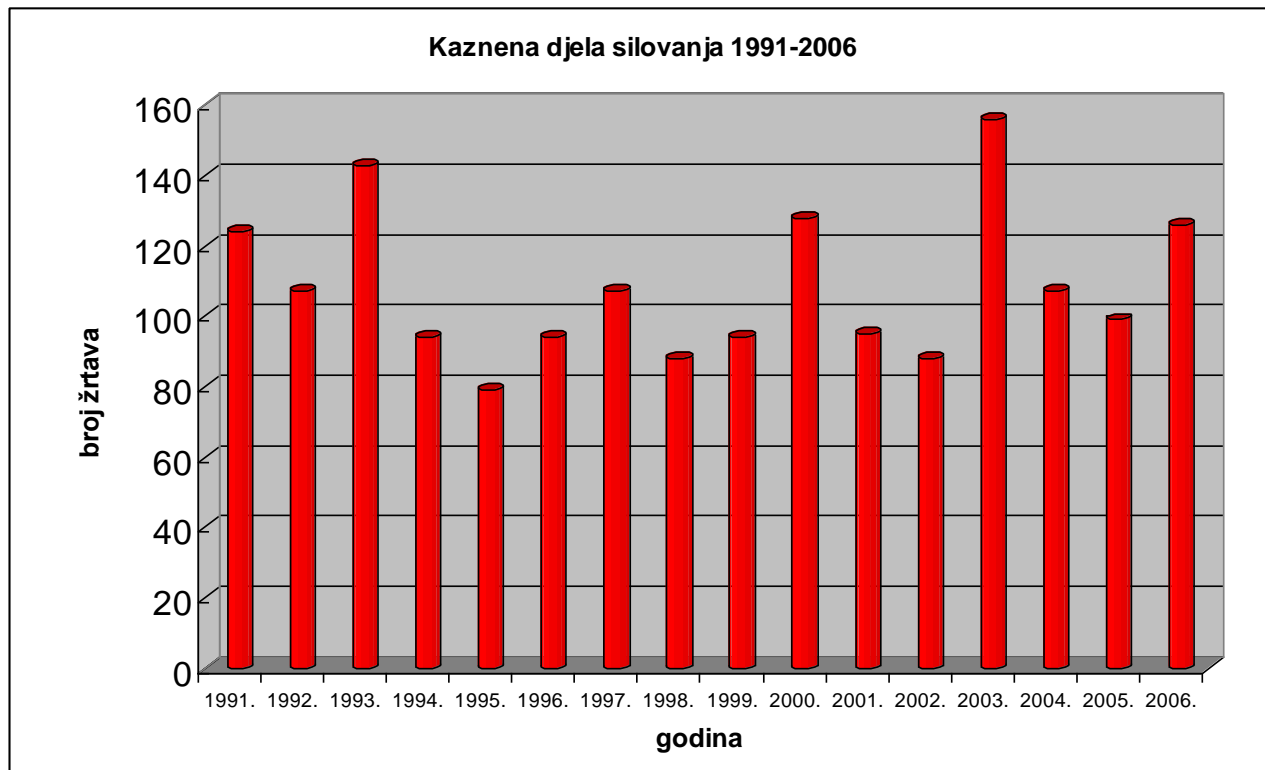

Za kaznena djela silovanja vidimo da je u odnosu na 2005. godinu došlo do porasta od 39.8%, odnosno prijavljeno je 126 slućajeva, od ćega su 123 ųene (97.6%). Uzimajući u obzir konstantne fluktuacije u prijavljenom broju slućajeva silovanja od 1991. do danas (grafikon br.2.),

⁶ Sluųbeni podaci MUPa za 2006. godinu

teško je donijeti nekakav sustavan zaključak kako svake godine imamo veći broj prijava⁷. Naime, vidimo kako je najviše prijavljenih slučajeva silovanja bilo 1993. i 2003. godine.

Grafikon br.2.

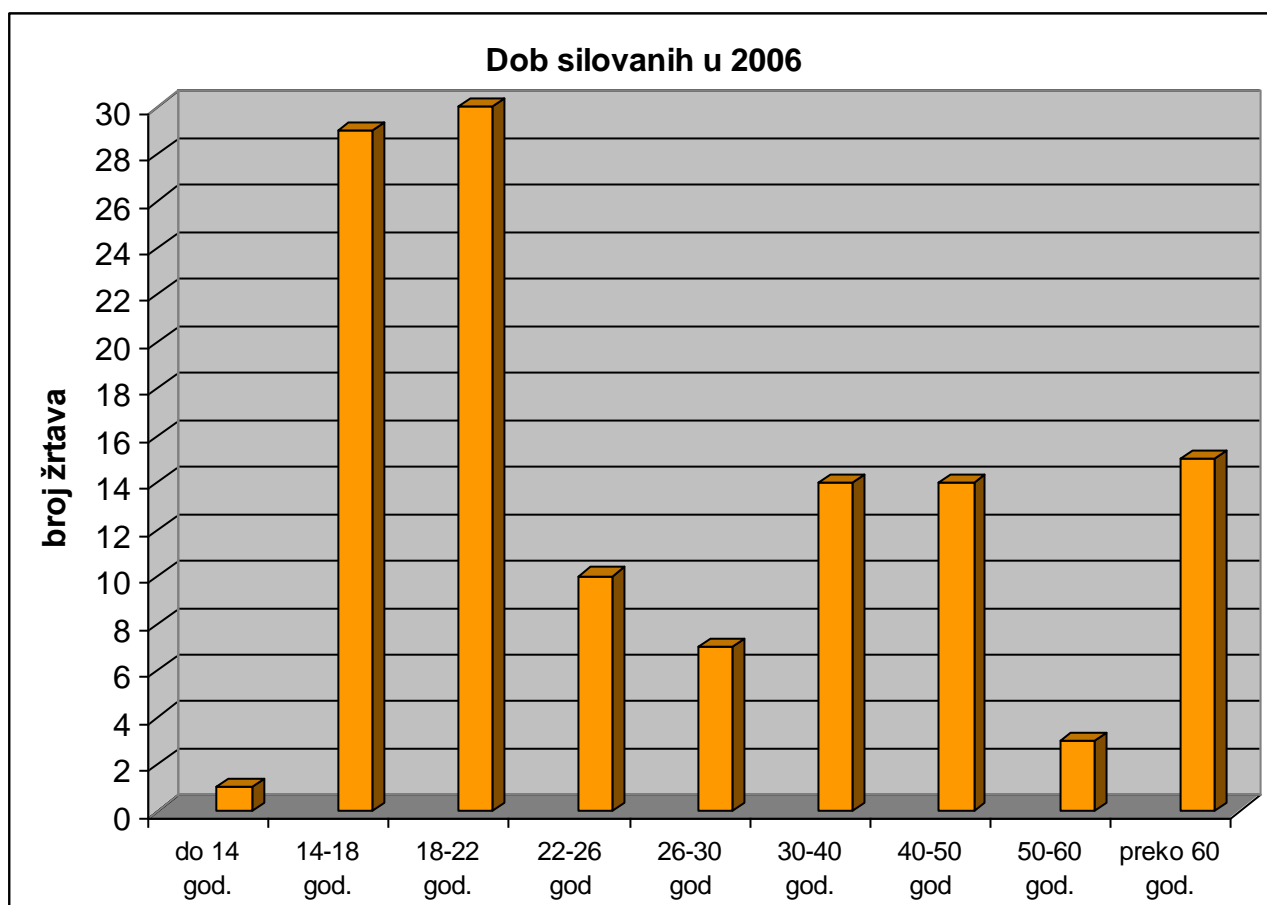

Interesantan i šokantan podatak vezan uz silovanja u 2006. godini se prije svega odnosi na dob žrtvi seksualnog nasilja (grafikon br.3.)⁸. Primijećen je značajan porast broja silovanja kod maloljetnih djevojaka od 14 do 18 godina (70.6%) i kod djevojaka u dobi od 18 do 22 godine (87.5%). Podatak koji najviše iznenađuje je ekstremnan porast broja silovanih žena koje su starije od 60 godina (275%), što se ne može objasniti niti na koji drugi način osim kao eklatantan oblik mržnje prema ženama.

⁷ Službeni podaci MUP-a za razdoblje od 1991. godine do 2006. godine

⁸ Službeni podaci MUP-a za 2006. godinu

Grafikon br.3.

Koliko je broj prijava silovanja/pokušaja silovanja policiji indikator stvarnog broja silovanja vidimo iz komparacije s istraživanjem koje je provela Ženska soba u 2005. godini na reprezentativnom uzorku žena iz cijele Hrvatske (N=1491).⁹ Naime, podaci pokazuju kako je 17% žena doživjelo pokušaj silovanja ili silovanje, od čega ih je samo 5% nasilje prijavilo policiji i/ili Državnom odvjetništvu.

Broj prijava seksualnog nasilja je, kao što vidimo iz procjena o brojkama, izuzetno nizak, a ovisi o čitavom nizu faktora. Neki od razloga neprijavlivanja seksualnog nasilja leže u širem društvenom kontekstu koji je kontaminiran postojanjem tipičnih mitova i predrasuda vezanih uz seksualno nasilje. Neki razlozi su usko vezani uz rad institucija, neki su isključivo osobne prirode, vezani uz samu žrtvu.

⁹ Mamula, M. (ur.) (2006.). Stanje seksualnih prava žena, Ženska soba

Koji su to najčešći i dominantni razlozi neprijavlivanja nasilja, prema podacima istraživanja i iskustava u direktnom radu sa žrtvama nasilja? Neke žene smatraju kako su na neki način same zaslužile nasilje zbog nečega što su učinile ili nisu učinile, jer je to dominantna društvena poruka koja se usvaja socijalizacijom, a koja je zasićena mitovima o seksualnom nasilju, kao što su «*dobila je što je zaslužila*» ili «*sama je izazvala, a sad se žali*». Neke se boje govoriti o nasilju koje su preživjele, zbog straha od nasilnika i njegove moguće osvete. Veliki se broj žena teško nosi s osjećajem srama, strahuju od stigmatizacije, kao i reakcija obitelji i bližnjih, koje mogu ići od optuživanja, do potpunog odbacivanja. Nadalje, važan razlog neprijavlivanja je nepovjerenje i strah od policije i suda, od dugotrajnog i teškog sudskog procesa, neadekvatnih i niskih kazni za počinitelje, kao i nedostatak informacija o mogućim mehanizmima zaštite i pomoći.

Veći broj prijava moguć je samo ako kao društvo učinimo sve što je u našoj moći da žrtvama seksualnog nasilja olakšamo svaki korak u procesu prijave seksualnog nasilja, osiguramo im adekvatne mehanizme zaštite i pomoći, kao i to da nasilnik dobije zasluženu kaznu. To znači da trebamo poraditi na promjenama zakonskih okvira i direktnoj i indirektnoj zaštiti žrtava. Dostupnost i kvaliteta servisa za žrtve seksualnog nasilja važna je ne samo iz humanih razloga, nego i zbog osnaživanja i podržavanja žrtava da prijave nasilje. Bez odgovarajućih servisa i osiguravanja zaštite žrtve imaju malo izbora.

PROMJENE TIJEKOM 2006. GODINE

Tijekom 2006. godine dogodile su se neke promjene vezane uz suzbijanje seksualnog nasilja, ali više kao smjernice kuda i kako krenuti, nego kao konkretni koraci.

U nekoliko navrata mogli smo na državnoj televiziji pratiti programe (npr. Otvoreno, listopad 2006.) koji su najavljivali određene promjene Kaznenog zakona RH, prije svega o duljini kazne za određena kaznena djela, uključujući i silovanje. Prema tim najavama, promjena će ići na to da su zapriječene kazne za silovanje sa sadašnjih 1 do 10 godina povećane na 3 do 10 godina. U kojoj fazi su te navedene promjene, na žalost nemamo dovoljno informacija.

Ženska soba je organizirala u svibnju 2006. godine peti sastanak Mreže suradnje vladinih institucija i nevladinih organizacija protiv seksualnog nasilja, na kojoj je sudjelovalo 27

predstavnicu. Tema sastanka je bila **Potreba za promjenama Kaznenog zakona i Zakona o kaznenom postupku**, a tijekom dva radna dana intenzivno se promišljalo o svim potrebnim promjenama i mogućnostima koje bi dugoročno štatile žrtve seksualnog nasilja.

Osnovne ideje s tog sastanka urodile su razvojem dokumenta **Prijedlog promjena vezanih uz seksualno nasilje: promjene zakonodavstva, zaštita žrtava i razvoj preventivskih programa**, koji je predstavljen na okruglom stolu u Hrvatskom saboru 23.11.2006. Okrugli stol su organizirali Odbor za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH i Ženska soba ispred Ženske mreže Hrvatske. Sudjelovalo je oko 60 predstavnika/ca različitih institucija i Ministarstava. Svoja izlaganja na Okruglom stolu iznjele/i su Gordana Sobol, predsjednica Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora; Gordana Lukač Koritnik, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova; Maja Mamula, koordinatorica Ženske sobe; Đurđica Kolarec, koordinatorica Ženske mreže Hrvatske za zagrebačku regiju; Mihaela Jović, stručna suradnica Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH; Željka Jelavić, predsjednica Centra za ženske studije; Sanja Cesar, voditeljica programa CESI, te Kristijan Grđan, predstavnik Pravnog tima Iskoraka i Kontre.

Dokument *Prijedlozi promjena vezani uz seksualno nasilje* je nastao kao iskaz potrebe za uvođenjem promjena koje bi povećale vjerojatnost prijave seksualnog nasilja, te osiguravanje kvalitetnih i efikasnih servisa za pružanje pomoći i podrške žrtvama seksualnog nasilja, a zahtjevi su bazirani na dugogodišnjem iskustvu i neposrednom radu sa žrtvama seksualnog nasilja. Ciljevi tog dokumenta su: unaprjeđivanje i poboljšanje postojećih zakona u svrhu zaštite žrtava seksualnog nasilja, te podnošenja prijave, procesuiranja i sankcioniranja počinitelja takvih oblika nasilja; ustanovljavanje sustavnih i učinkovitih mehanizama zaštite i pomoći žrtvama seksualnog nasilja, te donošenje i implementacija preventivskih programa protiv seksualnog nasilja u svim segmentima društva. Iz ciljeva slijede tri velike grupe promjena:

1. Promjene zakonodavstva:

- 1.1. Promjene zakona: opće promjene (3), promjene vezane uz seksualno uznemiravanje (3), promjene vezane uz silovanje i seksualno zlostavljanje (11);
- 1.2. Promjene zakona o kaznenom postupku (9): kao što su, na primjer, ograničavanje dozvoljenog broja ispitivanja žrtava seksualnog nasilja, zabrana postavljanja intimnih pitanja žrtvama, tajnost glavne rasprave.

2. Pomoć i zaštita žrtava

2.1. Direktna zaštita (5): orijentacija prema žrtvi, rad policije, medicinska zaštita, besplatna pravna pomoć i zaštita mentalnog zdravlja;

2.2. Indirektna zaštita (3): edukacija relevantnih struka, međusektorska suradnja, rodno osjetljiva edukacija.

3. Prevencija seksualnog nasilja:

3.1. Razvoj općih preventivskih programa – znanstvena istraživanja;

3.2. Prevencija u obrazovnom sustavu;

3.3. Prevencija u široj društvenoj zajednici.

Predstavljanje ovog dokumenta u Saboru bio je prvi korak u pokretanju nužnih promjena u zakonodavstvu i društvu, koje će dovesti do većeg broja prijava i sankcioniranja nasilnika, osiguravanja kvalitetne zaštite žrtava seksualnog nasilja i razvoja prevencije seksualnog nasilja.

Tijekom 2006. razvijena je nova *Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010.* (Ured za ravnopravnost spolova RH), u kojoj se u glavi 5. Nasilje protiv žena nalazi čitav niz mjera vezan uz suzbijanje seksualnog nasilja i zaštitu žrtava: 5.2.11. Izmjene i nadopune kaznenog zakona vezane uz seksualno nasilje; 5.2.12. Izmjene i nadopune zakona o kaznenom postupku radi zaštite i smanjenja dodatne traumatizacije žrtava seksualnog nasilja; 5.2.15. Osigurati će se savjetovanje za žene žrtve nasilja, uključujući besplatne psihoterapije, uz obveznu tajnost podataka o žrtvama nasilja; 5.2.16. Razvijanje protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja i diseminiranje po svim relevantnim ustanovama; 5.2.5. Financijska podrška NVO-a koji osiguravaju prevenciju i suzbijanje različitih oblika nasilja protiv žena.

Tijekom 2006. godine održan je primjetno veći broj različitih edukacija o prevenciji i suzbijanju seksualnog nasilja u odnosu na prethodne godine. Tako je samo, na primjer, Ženska soba – Centar za seksualna prava, kao jedna od vodećih nevladinih organizacija na ovom području, održala veliki broj predavanja, radionica i treninga o temi (više od 50, sa više od 1.000 sudionika/ca). U tijeku je i osiguravanje sredstava za program **Centra za žrtve seksualnog nasilja**, kao jedinstvenog mjesta za osiguravanje direktne i indirektna zaštite za žrtve seksualnog nasilja.

KUDA DALJE

S obzirom za izuzetno tešku i nepovoljnu situaciju za sve osobe, prije svega žene, koje su preživjele seksualno nasilje, važno je lobirati i pokretati nužne promjene u društvu, kako bi osigurali nužnu zaštitu žrtava, kao i adekvatno procesuiranje i sankcioniranje svih oblika seksualnog nasilja.

Iz tog razloga nužno je podržati osnivanje Centara za zaštitu žrtava, raditi na sustavnoj dodiplomskoj edukaciji i stručnom usavršavanju relevantnih struka, kao i na osvještavanju i informiranju žena kao vulnerabilne grupe, mladih i javnosti općenito. Nužno je lobirati za promjene zakona (Zakon o radu, Kazneni zakon, Zakon o kaznenom postupku) i osigurati u našem društvu 0% tolerancije za seksualno nasilje.

Iako je dio organizacija sa civilne scene spremno podložio svoja leđa u razvoju potrebnih smjernica, ali i konkretnih akcija, nemoguće je očekivati kako će sustavne promjene, neophodne u suzbijanju seksualnog nasilja, biti moguće ako se ne uključe sve relevantne državne strukture i tijela, prije svega direktnim radom i podrškom, a ne samo lijepim riječima i obećanjima.

mr. sc. Maja Mamula

Zagreb, 22.02.2007.